

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Lapin hyvinvointialueen lausunto

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain ja saariston kehityksen edistämisestä annetun lain muuttamisesta (HE 56/2026)

Tausta: Eduskunnan hallintovaliokunta pyytää lausuntoja hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain ja saariston kehityksen edistämisestä annetun lain muuttamisesta. Esityksen tavoitteena on kehittää hyvinvointialueiden rahoitusmallia hallitusohjelman mukaisesti hallitusti ja ennakoivasti perustuslain mukaiset palvelut turvaten. Lisäksi esityksellä toteutettaisiin hallituksen kustannusten kasvun hillinnän tavoitteiden mukaisia säästötoimenpiteitä.

Palvelutarpeen kasvun huomioon ottaminen ja säästötoimenpiteet

Valtiontalouden säästöjen toteuttamiseksi ehdotetaan vuodesta 2027 lähtien otettavan huomioon nykyisen 80 % sijasta vain 60 % etukäteen palvelutarpeen kasvusta. Palvelutarpeen kasvun huomioon ottamista koskevasta määräaikaisesta 0,2 prosenttiyksikön korotuksesta vuosille 2023-2029 ehdotetaan luovuttavaksi jo vuodesta 2028 lukien.

Lapin hyvinvointialueen lausunto:

Rahoituksen vähentäminen ei ole perusteltua tilanteessa, jolloin hyvinvointialueet joutuvat sopeuttamaan talouttaan voimakkaasti vastatakseen rahoituslainsäädännön ehtoihin. Riski lakisääteisten palveluiden saatavuuteen ja laatuun pahenee, jos rahoitusta vähennetään. Myös alijäämien kattaminen kohtuullisessa ajassa vaarantuu, mikä lisää edellä todettua riskiä.

Lakiesitys leikkaisi rahoitusta, jos palvelutarpeen kasvusta otettaisiin huomioon rahoituksessa 60 % vuodesta 2027 alkaen nykyisen 80 % sijaan, sekä määräaikainen 0,2 %-yksikön korotus poistuisi vuodesta 2028 alkaen. Rahoitus seuraisi heikommin väestön sairastavuuden ja ikääntymisen kustannuskehitystä. Pääinvastoin alueelliset kustannuserot (alueiden eriytyminen) ja ikääntymisen erot tulisi huomioida rahoituksessa nykyistä paremmin. Alueilla, joilla palvelujen tuottamisen yksikkökustannukset ovat suuremmat mm. maantieteellisistä syistä ja hajanaisesta palveluverkosta johtuen, kuten Lapin hyvinvointialueella, kärsitään rahoituksessa siitä, että palvelutarpeen kasvua ei huomioida riittävästi.

Määräaikaisen korotuksen nopeutettu poisto ei ole perusteltua, koska sillä katetaan osaltaan uudistuksen muutoskustannuksia. Pinta-alaltaan laajoilla, lukuisten yli 20 kunnan kattavilla ja kuntarakenteeltaan hajanaisilla hyvinvointialueilla uudistuksen ja liikkeellelähdön kustannuksia on edelleen myös vuoden 2027 jälkeen. Määräaikainen korotus 0,2 %-yksikköä on päinvastoin liian pieni.

Rahoitukseen vaikuttavat lukuisat eri tekijät, joita tulisi tarkastella kokonaisuutena. Mm. jälkikäteistarkistus ei huomioi todellisia kunkin alueen alijäämiä, vaan rahoituksen puute hyvitetään myös alueille, jotka ovat tehneet ylijäämää. Tämä ei edesauta rahoituksen kohdentumista palvelutarpeen mukaisesti.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarvetekijöiden päivittäminen

Esityksessä ehdotetaan päivitettäväksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeeseen perustuvan rahoituksen määrittämisessä käytettäviä tarvetekijöitä. Tarvemalli perustuu THL:n tutkimukseen ja sillä kuvataan terveyden-, vanhusten- ja sosiaalihuollon palvelujen tarvetta ja kustannuksia aiheuttavia sairauksia ja sosioekonomisia tekijöitä.

Lapin hyvinvointialueen lausunto:

Palvelujen käyttö- ja kustannustietojen päivittäminen tuoreimpaan saatavissa olevaan aineistoon edesauttaa rahoituksen oikeampaa vastaavuutta. Tarvemallia ja tarvetekijöitä ei tule laajentaa, vaan tietopohjan vertailukelpoisuus ja laatu tulee varmentaa ja tietopohjan manipulaatiomahdollisuudet poistaa.

Erityisen perusteltua on, että yksityisten palveluntuottajien diagnoositiedot huomioitaisiin vain hyvinvointialueen ostopalveluista ja palveluseteliuotannosta. Nykyinen laajempi yksityisten diagnoositietojen huomiointi hyödyttää alueita, joilla on paljon yksityistä palvelutuotantoa. Yksityisen palvelutarjonnan määrä vaihtelee merkittävästi eri alueilla, mikä heijastuu rahoituksen väärin perustein jakautumiseen. Tästä muutoksesta tulevat säästöt tulisi kohdistaa alueille, jotka ovat ao. käytännöstä perusteettomasti hyötynneet.

Lapin hyvinvointialue esittää, että tietopohjassa todettujen puutteiden aiheuttamaa epävarmuutta vähennettäisiin siten, että diagnoosit poimittaisiin useammalta kalenterivuodelta kultakin asukkaalta nykyisen yhden vuoden sijaan. Tällöin yksittäisten kirjauspuutteiden tai muiden virheiden vaikutus vähenisi ja vuosittainen vaihtelu olisi vähäisempää erityisesti pitkäaikaissairauksien osalta, mikä myös kuvastaisi paremmin väestön palvelutarvetta. Muutos tulisi toteuttaa asteittain ilman erillistä tasausmekanismia huolehtien siitä, että yksittäisten hyvinvointialueiden rahoituksen muutokset eivät ole hallitsemattoman suuria. Tällä hetkellä palvelutarpeen laskennassa huomioidaan kahden vuoden keskiarvo, mutta diagnoositiedot yksittäiseltä henkilöltä poimitaan kuitenkin erikseen aina yhdeltä kalenterivuodelta, mikä ei korjaa diagnoositietojen kirjautumisesta aiheutuvaa virhelähdettä.

Palvelutarvekertoimien ja rahoituspäätösten tietopohjassa olevien virheiden korjaaminen

Esityksellä pyritään parantamaan erityisesti palvelutarpeeseen perustuvan rahoituksen tietopohjan oikeellisuutta täydentämällä rahoituslain sääntelyä tiedoissa havaittujen virheiden korjaamisesta.

Lapin hyvinvointialueen lausunto:

Rahoitusmallin luotettavuuden kannalta on olennaista, että rahoituksen kohdentumisessa käytettävä tietopohja on kattavaa, yhdenmukaista ja ajantasaista. Tietopohjan heikko laatu edesauttaa rahoituksen perusteettomia vaihteluja vuosittain. Esitys on tarpeellinen ja lisää läpinäkyvyyttä.

Tietojen keruusta, laskennasta, ylipäättään koko kokonaisuuden ohjeistuksesta tulisi säätää laissa; näin kohdistuisi myös tietojärjestelmiin velvoitteita.

On perusteltua antaa valtionvarainministeriölle mahdollisuus ottaa huomioon rekisteritietoja olevia selviä virheitä, jotka vaikuttaisivat merkittävästi hyvinvointialuekohtaiseen rahoitukseen. Merkittävyyden määritelmää on syytä tarkentaa, koska hyvinvointialueiden koko vaihtelee suuresti. Rahoituksen ns. nollasummapelissä suuremmat alueet saavat tehdä suuremman suhteellisen euromääräisen virheen kuin pieni alue; em. ei edesauta tietojen täsmällisyyteen suuremmilla alueilla.

Käsitettä 'selvä virhe' tulisi täsmentää, mikä lisäisi alueiden yhdenvertaisuutta ja luottamusta tietopohjaan.

Saaristolaisuuden perusteella määräytyvä rahoitus

Saaristolaisuuskerroin laskettaisiin saaristoille hyvinvointialueille niiden saaristolain ja tarkemmin sen nojalla annetun asetuksen mukaisesti saamien saaristoisuuspisteiden perusteella.

Lapin hyvinvointialueen lausunto:

Saaristolaisuus on perusteltua ottaa huomioon rahoituksessa. Saaristolaisuus ei kuitenkaan ole ainoa erityisolosuhteita aiheuttava tekijä. Myös pohjoisilla harvaan asutuilla alueilla on erityisolosuhteita, jotka olisivat saaristolaisuuden tavoin syytä ottaa rahoituksen perusteissa huomioon asutustiheyden lisäksi.

Siirtymätasauksia koskevat ehdotukset ja säästötoimenpide

Siirtymätasausten porrastusta muutettaisiin sekä siirtymätasausvähennysten että -lisien osalta kymmenellä eurolla asukasta kohden lisää vuosittain vuodesta 2027 siten, että koko maan tasolla pysyvien siirtymätasausten määrä vähenisi neljäsosalla vuoden 2030 loppuun mennessä.

Siirtymätasauksista valtion rahoittamasta osuudesta siirrettäisiin hyvinvointialueiden rahoitettavaksi 53 milj. euroa vuonna 2028, 91 milj. euroa vuonna 2029 ja 82 milj. euroa vuodesta 2030. Rahoituksen vähennys kohdistettaisiin euroa asukasta kohden yhtä suurena eränä kaikille hyvinvointialueille, lukuun ottamatta niitä siirtymätasauslisää saavia hyvinvointialueita, joilla siirtymätasaus on laskennallisen rahoituksen kehityksen huomioon ottaen tarpeen palvelujen järjestämiseksi riittävän rahoituksen turvaamiseksi.

Lapin hyvinvointialueen lausunto:

Siirtymätasaus on ongelmallinen tekijä rahoituksessa. Siirtymätasauksella tasataan laskennallisten ja alueen kuntien v. 2022 raportoitujen toteutuneiden kustannusten erotusta. Kuntien toimittamissa v. 2022 kustannustiedoissa on ollut osin puutteita ja

laadullista vaihtelua, mikä on tehnyt lähtötilanteessa rahoituksen laskentapohjan liian alhaiseksi mm. Lapin hyvinvointialueella. Valtionvarainministeriö on arviointimenettelyn yhteydessä tuonut esille, että Lapin hyvinvointialueen nettokustannukset kasvoivat vuonna 2023 noin 16,5 % vuoteen 2022 verrattuna. Luku ei kuvaa todellista kustannusten kasvua vaan ennemminkin kuntien ilmoittamien kustannustietojen puutteellisuutta.

Ei ole lainkaan perusteltua, että tietyn tarkasteluhetken rahan käyttö (tai pikemminkin rahan käytön ilmoittaminen) sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluihin jää vaikuttamaan rahoitusta leikkaavana tekijänä pysyvästi mm. palvelutarpeen muutoksen koko ajan vaihdellessa. Puutteelliseen kustannustietoon perustuva rahoitusta leikkaava siirtymätasausmekanismi ei saa jäädä pysyväksi. Siirtymätasaus rahoituksen mekanismina tulisi poistaa kokonaan jyrkällä lähivuosien porrastuksella. Päinvastoin alueiden eriytymiskehityksen pysäyttämiseksi tulisi selvittää rahoituksen keinoja.

Siirtymätasaus rahoituksen mekanismina tulisi poistaa kokonaan jyrkällä lähivuosien porrastuksella ilman, että se vaikuttaa hyvinvointialueiden kokonaisrahoituksen. Jos hyvinvointialueiden rahoitusta leikataan, tulee arvioida samalla lakisääteisten velvoitteiden vähentämistä.

Lakiesityksessä ei ole yhdenvertainen käytäntö se, että tietyt hyvinvointialueet edelleen saisivat siirtymätasauslisää sillä perusteella, että se on tarpeen palvelujen järjestämiseksi. Kuitenkaan lakiesityksessä ei ole poistettu siirtymätasausleikkausta alueilta, joilla se olennaisesti leikkaa vuotuista rahoitusta, aiheuttaa riskiä lakisääteisten palvelujen turvaamisessa ja johtaa hyvinvointialueen jopa arviointimenettelyyn. Arviointimenettelyssä olevalla Lapin hyvinvointialueella siirtymätasaus on leikannut rahoitusta vuosina 2023 – 2025 yht. 157 miljoonaa euroa; tuona aikana kertynyt alijäämä on 173,3 miljoonaa euroa. Vuoden 2026 lopussa siirtymätasausrahoitusleikkaus Lapin hyvinvointialueella on 202,6 miljoonaa euroa, mikä ylittää hyvin todennäköisesti kertyneiden alijäämien määrän olennaisesti.

Aluekohtaisen rahoituksen vähimmäistason turvaava tasaus

Lakiesityksessä ehdotetaan säädettäväksi aluekohtaisen rahoituksen vähimmäistasoa turvaavasta tasauksesta, joka olisi väliaikainen ratkaisu rahoitusmallin vakauttamiseksi.

Lapin hyvinvointialueen lausunto:

Kun siirtymätasaus ei ole vielä poistunut, on uuden tasausmekanismin tuominen rahoitusjärjestelmään hyvin kyseenalaista. Mikäli vaihtoehtoiseen tasausmalliin päädytään, tulee siirtymätasaus jättää sen ulkopuolelle.

Lapin hyvinvointialue

Jari Jokela
hyvinvointialuejohtaja

Anne Räisänen
talousjohtaja

Miia Palo
toimialajohtaja sosiaali- ja
terveyspalvelut

Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 9 § mukaan vireillepanossa ja asian muussa käsittelyssä vaatimuksen kirjallisesta muodosta täyttää myös viranomaiselle toimitettu sähköinen asiakirja. Viranomaiselle saapunutta sähköistä asiakirjaa ei tarvitse täydentää allekirjoituksella, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjistä eikä asiakirjan alkuperäisyyttä tai eheyttä ole syytä epäillä.